

21 DEC 1983

CENTRUM VOOR
ECONOMISCHE STUDIËN
E. Van Eyckstraat 2B
B-3000
LEUVEN

LEUVENSE ECONOMISCHE STANDPUNTEN

1983/27

H O E   D E   C R I S I S   O M B U I G E N

Louis BAECK

November 1983

D/1983/2020/16

I. PROBLEEMSITUERING *

Sinds 1974 draaien de kernlanden van de westerse economie op een sterk vertraagd groeiritme. Voor de Verenigde Staten en ook voor Japan is hierin, recentelijk, een heilzame kentering gekomen. Vooral in de Verenigde Staten is een herleving op gang gekomen als gevolg van de stijging der gezinsbestedingen en de vertraging in de voorraadafbouw bij de ondernemingen. Bij enkele enthousiaste prognosemakers heerst reeds een ware krokusstemming. Naar hun zeggen kan de Amerikaanse locomotief de nog stagnerende Europese economieën opliften zodat men in de naaste toekomst kan rekenen op een veralgemeende heropleving van de westerse economie. Maar bij heel wat analisten leeft naast de hoop ook nog een knagend gevoel van twijfel. Is dit nu het begin van de lang verwachte kentering, weg uit de daljaren van de economie ? Of is het slechts een kortstondige vonk ?

Om tot de kern van de vraagstelling door te stoten, is het wenselijk het probleemveld te verruimen tot de bredere dimensie van de westerse economie in haar geheel, de landen van de Derde Wereld inclus. *Benevens deze noodzakelijke verruiming van de analyse, doet men er goed aan ook de recentelijk sterk veranderde functionering en de gewijzigde systeemopbouw van de westerse economie in het blikveld te nemen.*

Vanuit dit ruimer kader lijkt ons het eenvoudig locomotief-scenario, dat voorbijgaat aan de noodzakelijke ingrijpende saneringen in ieder van de onderscheiden onderdelen (in de interne functionering van de economieën van de Verenigde Staten, van de Europese Gemeenschap en van enkele belangrijke periferielanden) niet steekhoudend. Dit mede door het feit dat de westerse economie in haar systeemopbouw sterk is veranderd, en de interdependentie met de vroegere periferie (b.v. de nieuwe industrielanden van de Derde Wereld) nauwer is toegehaald.

1. De eerste wijziging is het gevolg van de stijgende internationalisering van de handelsstromen, die sinds de jaren zestig in merkbare versnelling is gekomen. In expansieve fasen werkt de export-georiënteerde groei stimulerend. Maar in een stagnatiefase, waarin bij alle handelspartners de importgroei afbrokkelt, verzwakt het stuwend effect van de internationale handel.
2. De tweede ingrijpende verschuiving in de systeemopbouw heeft te maken met de sinds halfweg van de jaren zestig actieve extensivering van de industriële capaciteit : eerst naar Zuid-Europa toe, daarna naar enkele Zuid-Oost-Aziatische en Latijns-Amerikaanse landen, waaronder Hong-Kong, Zuid-Korea, Singapore,

---

* Tekst voorgebracht op het colloquium *Hoe de Crisis Ombuigen* van 25 november 1983 te Leuven.

Filippijnen, Maleisië, Brazilië, Mexico, Venezuela, Argentinië en sinds de olieprijslifton ook naar enkele petroleumlanden van het Midden-Oosten. Sinds 1975 is deze extensieve groei van de westerse economie in versnelling gegaan in voormelde landen, met een sterke uitbreiding van de basisindustrieën (waaronder staal, scheepsbouw en petrochemie) alsook enkele gestandaardiseerde verwerkende nijverheden zoals textiel, automobielmontage en eenvoudige electronica.

Daarentegen in de kernlanden van de westerse economie (Japan uitgezonderd) kwam de technologievernieuwing of de intensieve uitdieping van het industrieel systeem sinds de recessie van 1975 in vertraging. De extensieve groei van de bestaande industriële capaciteit nam de bovenhand op de uitbouw van nieuwe meer toekomstgerichte bedrijven. Dit had als gevolg een aanzienlijke surpluscapaciteit en structurele werkloosheid in de basissectoren en in de gestandaardiseerde verwerkende nijverheid in de Verenigde Staten en in West-Europa.

3. De transnationale vervlechting van de geld- en kapitaalmarkten van de westerse zone is de derde ingrijpende verschuiving in de systeemopbouw van de westerse zone, waardoor de interdependentie van centrum en periferie sterk is toegenomen. Op dit ogenblik heeft het westers banksysteem een buitenlandse schuldvordering van circa 600 miljard dollar, waarvan ongeveer de helft op meestal nieuwe industrielanden van de Derde Wereld.

Een vermindering van deze schuldenlast is slechts mogelijk in de mate dat de Verenigde Staten en Europa meer afgewerkte produkten importeren uit de schuldenlanden dan wij er naar hen exporteren. Wat dan tijdelijk drukkend zal werken op onze eigen industriële produktie.

4. De vierde verschuiving heeft te maken met de asymmetrische ontwikkeling van de Amerikaanse economie. In 1955 bedroeg hun nationaal produkt nog 40 % van het wereldprodukt, dit is nu teruggevallen op 23 %. Hun globale export daarentegen is slechts 12 % van de wereldexport. Maar, aangezien de dollar sleutelvaluta is van de westerse zone, zijn 75 % van de reserves der westerse centrale banken samengesteld uit dollarwaarden en heeft 60 % van de wereldhandel plaats in dollar. De externe impulsen uitgaande van hun monetaire, budgettaire en rentepolitiek wegen dus sterker door dan het locomotief-effect van hun stijgende import.

In de periode 1970-79 is de dollar 27 % in waarde gezakt tegenover de Duitse mark en tegenover de Japanse yen. Maar van eind 1979 tot halfweg van het jaar 1983 noteert de dollar tegenover dezelfde munten een pariteitsklim van 28 %. De reële rentestan-

den die tijdens de inflatiekoorts van de tweede helft der jaren zeventig zich relatief laag situeerden, zijn sinds de deflatoire trend van 1980 tot een zeer hoog niveau geklommen. Zij werken drukkend op de produktieve sector.

II. DE EXTERNE DETERMINERING

1. Sinds het Bretton Woods systeem van vaste pariteiten vervangen is door een systeem van zwevende valuta is de volatiliteit van de wisselkoersen als belangrijke stoorfactor gaan wegen op de ontwikkeling van de internationale economische kringlopen. De onzekerheid die voortvloeit uit relatieve onderwaardering, gevolgd door relatieve overwaardering van de sleutelvaluta's werkt niet stimulerend op het investeringsklimaat.

Op dit ogenblik is de dollar (+ 18 %) boven zijn intrinsieke waarde geklommen en ook de Japanse yen kan men kopen beneden zijn waarde. Een overgewaardeerde dollar penaliseert vooreerst de Amerikaanse export die 12 % betekent van de wereldexport. Maar aangezien 60 % van de wereldexport in dollar wordt verhandeld, weegt de overwaardering ook zwaar door op de importkost van de ganse OESO-zone.

Een meer coherent en internationaal geordend wisselkoersbeleid is dus een van de voorwaarden voor duurzaam herstel.

2. De normalisering van de op dit ogenblik overtrokken reële rentestanden is de tweede voorwaarde voor fundamenteel herstel. De internationale geld- en kapitaalmarkten staan sinds enkele jaren bol van :
  - a. De aanzienlijke deficits in de overheidsbudgetten van de kernlanden.
  - b. De schuldenexpansie van de nieuwe industrielanden in de Derde Wereld.

Alhoewel inzake overheidsdeficit de EG-landen (vooral ons land) niet vrijuit gaan, weegt vooral het Amerikaans budgetdeficit zwaar door in de opwaartse stuwing der rentestanden. Met een geraamd budgetdeficit van 200 miljard dollar (1983) zuigt de Amerikaanse schatkist niet alleen te aanzienlijke middelen uit de eigen geld- en kapitaalmarkt, maar trekt daarenboven ook nog enorme financiële middelen aan uit Europa en de OPEC-surpluslanden. Zodoende worden de reële rentestanden tot een (voor recessietijd) abnormaal hoog niveau opgetrokken. Met het gevolg

dat deze hoge rentestanden de beleggingen in dollar zeer geëerd maken, wat dan weer de dollar opjut boven zijn intrinsieke waarde, dit gezien vanuit de objectieve produktiviteitsnormen der Amerikaanse economie. De koppeling van een strak monetair beleid (deflatiepolitiek) aan een laks budgetbeleid heeft deze scheefgroei in de rentestanden nog versterkt.

De hoge rentestanden hebben daarenboven perverterend gewerkt op de schuldenpositie van vele nieuwe industrielanden van de Derde Wereld.

Eind september 1983 was de externe (korte en middellange) termijnschuld in de internationale geld- en kapitaalmarkt voor enkele periferielanden als volgt geëvolueerd :

	<u>In % van het BNP</u>	<u>In % van hun jaarlijkse exportwaarde</u>
Brazilië	43 %	359 %
Mexico	61 %	275 %
Venezuela	44 %	196 %
Filippijnen	60 %	259 %
Zuid-Korea	55 %	130 %

Bron : Morgan Guarantee Trust, Monthly Statistics.

Wil de reeds wankelende kredietpyramide niet instorten, moeten er coherente en globale initiatieven komen om deze schuldenlast ten dele te herstructureren. De Bank voor Internationale Betalingen en het IMF werden reeds gemobiliseerd om de hoogstdringende financiële reddingsoperaties in te zetten voor grote fallers zoals Mexico, Brazilië, de Filippijnen en Venezuela. Maar het is zeer de vraag of de situatie alleen met enkele op korte termijn gerichte financiële ingrepen te redden is. Men kan moeilijk verhoppen dat landen die tot voor kort gretige opnemers van enorme kredieten waren, nu plots en almeteen kunnen omgeschakeld worden tot grote exporteurs van kapitaal om hun schulden te honoreren. Iedereen die met de ontwikkelingsproblemen vertrouwd is, weet dat vele projecten slechts tot rijping komen op middellange termijn. *De privé-bankwereld zal zich dus niet te haastig mogen terugtrekken en liefst met de gegevens van de ontwikkelingseconomie meer rekening houden.* Alleen een ordelijke aanpak die ook oog heeft voor de noodzakelijke sanering van soms te enthousiast genomen initiatieven kan hun belangen dienen. Zij zullen dus ook begrip moeten opbrengen voor de bruuske reconversie die aan ontleners wordt gevraagd.

Meer en meer nieuwe industrielanden zullen zich nu, voor velen te laat, aan de IMF-curatele moeten onderwerpen. Het is de vraag of het klassieke IMF-stabilisatiemodel wel de adequate medicijn is om de structurele distorsies recht te trekken die in deze landen mede door te vlotte financiering zijn gegroeid. Onzes inziens zal ook het IMF-stabilisatiemodel, dat vooral ingesteld is op betalingsbalansevenwicht op korte termijn, en op sterilisatie van de financiële en monetaire kringlopen, meer oog moeten hebben voor de middellange termijn ontwikkelingsproblemen. Hiervoor zal het IMF zoals de overige multilaterale ontwikkelingsbanken ruimere middelen nodig hebben (1).

Daarenboven is het gevaar groot dat de beheerselite van deze doorgaans autoritair bestuurde landen, de stabilisatielast op haar beurt afwentelt naar de zwak georganiseerde massa van de bevolking. Dit zou de sociale spanningen in deze gebieden, waar de inkomenswaaijer reeds zeer ongelijk is, alleen maar vergroten en er de socio-politieke onrusthaarden onnodig voeden (2).

In de reële sfeer moet de ontwikkelingssituatie van de ontleners zo kunnen worden, dat ze in staat zijn door hun verhoogde productie en export de middelen op te brengen om de schulden druk te saneren. Hiertoe moeten de kernlanden bereid zijn in de toekomst hun economieën open te houden voor meer export van ginder.

Om de financiële ineenstorting van Mexico, Brazilië en Venezuela te vermijden, die ook zware verliezen zou verwekken bij Amerikaanse en Europese financiële instellingen, heeft de Federal Reserve recentelijk de teugels van het deflatie-beleid wat gevierd. Maar de sterkste stuwkracht op de hoge rentestanden komt van de te hoge budgetdeficits in de Verenigde Staten en in enkele EG-landen. Zonder ombuiging van het lakse budgetbeleid is geen duurzame heling mogelijk.

3. Van fundamenteel belang lijkt ons ook de hegemonie-verschuiving op technologisch vlak binnen de OESO-zone en de toekomstige plaats van Europa hierin.

-
- (1) De recentelijk in het vooruitzicht gestelde verruiming van de IMF-middelen lijken ons hiervoor ontoereikend.
  - (2) De socio-politieke spanningen in Centraal-Amerika zijn zonder deze voeding reeds explosief genoeg.

De extensieve groei van de industriecapaciteit over gans de Westerse zone en de relatieve overcapaciteit van sommige basis-industrieën in de "oudere" kernlanden heeft voor gevolg dat de internationale handelspolitiek nu meer dan vroeger de traditionele GATT-normeringen ontzenuwt, niet door tariefafwijkingen, maar bij middel van het door de overheid gevoerde industriebeleid.

Japan is resoluut de weg opgegaan van technologie-intensieve omschakeling van zijn industrieel apparaat door snelle uitbouw van toekomstgerichte produkten en produktietechnieken. Door een subtiel spel van kwalitatieve invoerbepkeringen wordt in een eerste fase, op de eigen markt, een nieuw produkt of een nieuw produktieprocédé industrieel uitgebouwd. In een tweede fase, als de schaalgrootte van de eigen markt in ontwikkeling, de produktiekosten enigszins heeft uitgezuiverd, wordt (medeondersteund door een ondergewaardeerde valuta) het exportoffensief gelanceerd. De door de overheid begeleide afwerking van het industrieel weefsel naar een exportkrachtige bovenbouw toe, heeft aan de Japanse industrie in sommige domeinen een onbetwistbare hegemoniestelling verleend. *En voor bepaalde produkten en procédés zijn zij trendsetter geworden.*

In de Europese landen, waar men meer oog heeft voor de sociale kost van dergelijke reconversie is de overheidsbegeleiding, zoals ook deze van de Europese Gemeenschap zelf, vooral gericht op de omschakeling van overcapacitaire basissectoren in moeilijkheden. De markten en de industriële ondernemingen zijn er, in vergelijking met de V.S. en Japan ook meer gefragmenteerd in kleinere nationale eenheden.

In de EG-landen stagneert de industriële produktie, mede door het gewicht van staal, scheepsbouw, textiel, automobiël-assemblage en nog andere wiens groeikracht aan het verslappen is, en waarin sommige nieuwe industrielanden ons reeds ten dele overvleugeld hebben. We komen niet uit de groeivertraging op duurzame wijze los met alleen een sanering van de financieel-monetaire bovenbouw. *Ook in de reële sfeer van de produktie moet een nieuwe golf van toekomstgerichte bedrijven loskomen.*

Internationale ruil van hoge-technologie-produkten (a)

	<u>1963</u>	<u>1970</u>	<u>1981</u>
Europese Gemeenschap (b)			
Export	5.6	11.6	61.1
Import	1.7	4.9	42.9
Verenigde Staten			
Export	4.3	8.4	52.2
Import	1.4	8.0	50.5
Japan			
Export	0.8	4.6	56.1
Import	0.4	1.3	8.1
Duitsland (c)			
Export	3.5	7.8	42.0
Import	0.8	3.3	23.0
Frankrijk (c)			
Export	1.3	3.3	19.3
Import	0.8	2.9	17.5

(a) In miljarden US-dollar

(b) Extra-communautaire handel

(c) Extra-communautaire en intra-communautaire handel

Bron : *European Economy*, Juli, 1983.

De evolutie van de internationale ruil in hoge-technologie-produkten (machine-robots, micro-processors, enz.) toont aan dat de relatieve voorsprongsituatie van de Verenigde Staten en Europa vooral sinds 1970 wordt ingehaald door een nieuwe geduchte medespeler, met name Japan. In de import/export verhouding van hoge-technologie-produkten manifesteert Japan zich bijna uitsluitend als exporteur. Het bepaalt dus meer de technologiedimensie van zijn handelspartners dan dat deze door hun technologiemodel de Japanse productieprocédés van buitenuit beïnvloeden. Van Europese zijde is hierin vooral de relatieve verzwakking van onze dominante partner Duitsland van belang.

Na de krachtige handelspolitieke initiatieven van de jaren vijftig en zestig is de EG-machinerie in relatieve sluimer verzonken. De verhoopde uitbreiding naar een offensief Europees industriebeleid is er niet gekomen. Op het eind van de jaren zeventig is nog een stap gezet met de oprichting van het Europees muntstelsel. Het is nu meer dan tijd om gezamenlijke Europese initiatieven te lanceren, niet voor de stagnerende maar wel gericht op de nieuwe sectoren. In sectoren zoals halfgeleiders, robotica, aeronautica, biotechnologie en telecommunicatie zal Europa zich moeten schrap zetten om niet in afhankelijkheid van Amerikaanse en Japanse initiatieven te vervallen.

In de ontwikkeling van een meer toekomstgericht industriebeleid (door het ombuigen van de desindustrialisatie in de stagnerende sectoren en de stimulering van nieuwe winstgevende initiatieven) kan het nationale en ook het EG-overheidsbeleid slechts een omkaderende of begeleidende rol vervullen. De stuwende stimuli moeten komen uit de privé-sector zelf.

Dan rijst onmiddellijk de vraag hoe het gesteld is met de ondernemingswereld en met haar bedrijfsleiders. Gaan zij vrij uit ? Of zijn zij ook mede-oorzaak van onze problemen ?

Sommige analisten beweren dat ook de privé-sector minder creatief en dynamisch is geworden als gevolg van de naoorlogse min of meer probleemloze expansie. De groeivertraging die sinds het begin van de jaren tachtig in crisis is ontaard, zou dan ondermeer het gevolg zijn van de conservatieve instelling der ondernemers en van de innovatie-armoede in sommige ondernemingen.

Het feit dat jonge industrielanden zoals Japan, Zuid-Korea, Taiwan en anderen, niettegenstaande de crisis onze markten veroveren in staal, electronica, automobiël, textiel, televisietoestellen, enz. heeft de specialisten van management aan de universiteiten en in onze ondernemingswereld diep geschokt. Sindsdien is er een stroom

van publicaties losgekomen die ons managementpatroon kritisch op de korrel nemen.

In sommige befaamde business-schools, in enkele leidinggevende consultenbureaus en ook in mondiaal verspreide weekbladen zoals *Business Week*, *Time* en *Harvard Business Review* zijn kritische analyses verschenen over het westers (Amerikaans en Europees) managementpatroon.

Laat me toe met U hierover vrijmoedig van gedachten te wisselen. In de management heeft zich een verschuiving voorgedaan door overschakeling van "ondernemerschap" dat de innovatieve, creatieve karaktereigenschappen benadrukt, naar "business-administration" dat meer stoelt op formele scholing. In deze scholing wordt dan een ruime plaats voorzien voor verwerving van technieken : informatieverwerking, programmering, organisatie, financiële evaluatie, enz.

Het managementmodel dat tot voor kort ruime goedkeuring wegdroeg legde de nadruk op :

- het efficiënt uitbaten van "bestaande" markten, veeleer dan het penetreren van nieuwe ;
- het bevoordelen van de korte termijn "cash-flow" als criterium bij de beoordeling van personeel en projecten of "management by the numbers" ;
- aandacht voor het financiële rendement met relatieve verwaarlozing van de produktie-aspecten zoals produktvernieuwing, enz.

Management hier zoals elders in de westerse wereld ging er van uit dat de expansie van de vraag en van afzetmarkten een permanent gegeven was geworden. De risiconemende ondernemer kwam min of meer in de verdrukking tegenover de *business-administrator*.

In de topleiding van de vele bedrijven is het *beheerders-type* gaan overheersen, dat zeer goed past in tijden van min of meer probleemloze groei. En alhoewel dit soort managers onmisbaar is voor het *dagelijks bestuur*, missen ze vaak de aanleg en de capaciteit om te *vernieuwen*. Daarvoor zijn pioniers en creatieve elementen nodig of, anders gezegd, ondernemers. Maar echt dynamische en creatieve elementen moeten vaak tegen tij zwemmen in het bureaucratisch bestel dat het hedendaags management van sommige bedrijven is geworden. Er moet dus meer *risiconemend en innovatief ondernemerschap komen* en minder *business-administration*.

Naar alle waarschijnlijkheid is de evolutie in de werkelijkheid

wel niet zo bedenkelijk als sommige van deze studies laten uitschijnen. Maar eerlijkheidshalve moeten we toegeven dat de huidige groeivertraging en de hieruit resulterende crisis een uitdaging betekent voor management. Alle zonden van Israël opladen aan de socio-politieke beleidsmannen en aan de internationale verschuivingen, zou de waarheid geweld aandoen. Er gaan ook bedrijven over kop door falen van de bedrijfsleiding. Ook management moet open staan voor vernieuwing.

oals ik het zie, moet de manager het schoolse gewaad van business-administrator afleggen en terug *ondernemer* worden.

De opwaardering van de K.M.O. is wel een van de meest merkwaardige recente ontwikkelingen. In de jaren zestig, toen in ons land en in de rest van de wereld de intense transnationalisering van de industriële, commerciële en financiële bedrijven van start ging, waren de grote multinationals de vedetten. Het zijn vooral deze multinationale firma's die bij ons het hoger vermelde patroon van business-administration hebben ingeplant.

De multinationale nieuwkomers die nieuwe investeringen, technologische *know-how*, en tewerkstelling aanbrachten, werden gezien als het model (ook inzake management) waaraan zich eventueel kleine en middelgrote bedrijven konden inspireren.

Sinds de crisis is de situatie ingrijpend veranderd. De KMO's doen het nu beter dan vele multinationals die te groot, te complex en te bureaucratisch geworden zijn. Zij hebben dus ook een deel van hun soepelheid verloren.

Benevens het ondernemerspatroon lijkt me nog een andere factor belangrijk, met name de organisatorische bedrijfsopbouw. Deze is bij de grote firma's veelal complex uitgebouwd en dus log in plaats van beweeglijk en soepel.

Recente studies die management in de crisis hebben onderzocht (1) benadrukken sterk de aan gang zijnde verandering in de opvattingen

-
- (1) De recente Nederlandse bundel over *Het functioneren van managers in de toekomst*, uitgegeven bij Kluwer, gaat ervan uit dat de economische groei van de economie en dus van het verbruik nog voor enkele jaren slap zal zijn ; dat de omvangrijke werkloosheid moet leiden tot herverdeling van arbeid ; dat vrije tijd en mogelijkheden tot opleiding en scholing meer aandacht krijgen ; en dat de drang naar medezeggenschap zal toenemen.

over de ideale structuur en de schaal-grootte van de werkorganisaties. De waardering voor groot (bureaucratisch, log) is nu omgeslaan naar middelgroot en klein maar soepel. De specialisten die "strategieën" uitwerken pleiten nu voor een geleidelijke decentralisatie in de grote bedrijven, waarbij deze al dan niet formeel zullen worden gereorganiseerd tot kleine. In de voorgestelde reorganisatie wordt de ondernemersfunctie gedelegeerd aan managers van kleinere eenheden, die dichter bij de markt staan. Alleen de coördinerende functies blijven hierbij aan de top voorbehouden.

In *Business Week* 24 mei 1982 (Europe's new Managers) kon men lezen dat ook de grote bedrijven in ons land opgebroken worden in "profit centers" veeleer dan in "business units". De leiding hiervan wordt doorgaans gegeven aan een manager van het "ondernemerstype" die zowel belast is met de dagelijkse operaties als met de toekomstplanning. Directe verantwoordelijkheid staat hierbij voorop. Meer en meer wordt ook gepleit voor beloningssystemen die hiermede in verband staan.

In de reorganisatie van sommige grote bedrijven, die in het kielzog van de crisis van start is gegaan, worden momenteel hele managementlagen uit de hiërarchische pyramide weggesneden, die daardoor veel platter wordt. De vroegere voorkeur voor directiecomités die, los van het gewoel, vooral "strategisch" moesten denken, is niet meer "in". Ook de top wordt nu geacht zich bezig te houden met werkelijke ondernemersfuncties zoals innovatie en het zoeken naar nieuwe markten. De *trendsetter* inzake organisatie-opbouw, alsook management van de schaalgrote bedrijven, gaat dus in de richting van schaalverkleining naar verantwoordelijke werkeenheden toe.

Tenslotte krijgt de KMO in het recente economisch onderzoek een goede kwotering omwille van het feit dat zij (in tegenstelling met de wijd verspreide negatieve visie stammend uit de exuberante jaren zestig) het zeer goed doen inzake industriële vernieuwing.

De grote bedrijven (industriële, commerciële en financiële) waren op hun best tijdens de welvaartsexplosie. Sinds de jaren zestig begonnen onder impuls hiervan, alsook omwille van de verstedelijking (verburgerlijking) van het leefpatroon, een ganse massa mensen over meer inkomen en koopkracht te beschikken. De elektrische koelkast, de televisie, de moderne badkamer en keuken, de automobiel, de telefoon, enz. werd standaarduitrusting voor een "modaal" gezin. Op deze omschakeling van de welvaartspreiding en van het leefpatroon pikten de grote multinationale bedrijven dynamisch in.

Marktonderzoek wijst evenwel uit dat de markt voor deze standaard-

produkten relatief minder in expansie is. De meeste gezinnen hebben reeds lang hun eerste en voor sommigen hun tweede wagen, televisie, badkamer, enz. Zodat de markt voor deze massaprodukten, gebracht door de automobieliindustrie, televisie-montagebedrijven, enz. teruggevallen is op "vervanging" van de bestaande uitrusting. Dit verklaart trouwens de stagnatie van de toeleveringsbedrijven (ondermeer staal) aan deze industrieën. De groeisegmenten, zelfs in onze globaal stagnerende economieën, zijn nu verschoven naar "nieuwe produkten" : in het domein van communicatie, electronica, minicomputers, video-recorders en medische apparatuur. In de "ondertussen traditionele sectoren" die floreerden in de jaren zestig noteert men nu zichtbare *desindustrialisering*, d.w.z. uitstoting van arbeidskrachten bij stagnerende produktie en afzet.

III. DE NATIONALE DIMENSIE

1. Dit land is overbelast

Bij de analyse van de nationale problemen past het de aandacht in eerste instantie te richten op de enorme expansie van de overheidssector. Indien men het jaar 1970 (=100) neemt als basisjaar staan de globale fiscale en sociale heffingen halfweg 1983 op index 430, wat dus een ruime verviervoudiging betekent in nominale termen. De globale fiscale en parafiscale heffingen betekenden in 1970 34 % van het nationaal produkt. Zij zijn in 1983 opgeklommen tot 45.5 %. Hierin worden we alleen overtroffen door Nederland met 46,6 %, terwijl het EG-gemiddelde 41,1 % bedraagt. Van belang hierbij is de interne verschuiving inzake fiscale heffingen tussen directe en indirecte belastingen. De directe belastingen zijn veel forser gestegen (index 572 in 1983) tegenover de indirecte belastingen, waarvan de BTW-massa met 3,5 en deze van de overige indirecte belastingen slechts met 2,5 is vermenigvuldigd. In 1970 bedroegen de directe belastingen slechts 46,6 % van de globale fiscale heffingen. Voor 1983 raamt men hun relatief aandeel op 60.9 %. Dit wil zeggen dat de stijgende belastingsdruk proportioneel gezien nog meer is gaan drukken op de inkomens.

Maar met de cijfers van de globale fiscale druk is de kous nog niet af. Niettegenstaande de stijgende fiscale en parafiscale heffingen schieten de overheidsmiddelen sinds jaren tekort om de globale overheidsuitgaven te dekken. In 1975 bedroeg het overheidsdeficit 6,4 % van het BNP en in 1983 is dit opgelopen tot 13,3 %. De overheidsuitgaven stijgen dus nog sneller dan de overheidsinkomsten. In dit financieringstekort is dus duidelijk versnelling gekomen sinds de economische groeivertraging na 1974. Ook op dit vlak situeert België zich merkkelijk boven het EG-gemiddelde.

Stijgende overheidsdeficits veroorzaken groeiende rijksschuld. De toename van de rijksschuld tegenover het vorige jaar betekent 482.3 miljard BF in 1981 en 561.2 miljard in 1982.

Het resultaat van dit alles is dat de rijksschuld in ons land sinds de tweede recessie van 1980 dubbel zo snel groeit als de reeds aanzienlijke stijging van de fiscale en parafiscale heffingen. Deze galoperende groei van de rijksschuld heeft dan weer als gevolg dat de jaarlijkse rentelast van de rijksschuld omhoog spiraalt en het overheidsbudget in stijgende mate belast. Door deze vicieuze spiraalontwikkeling wordt niet alleen het werk en het loon van heden afgeroomd. Maar ook het toekomstig werk en het toekomstig inkomen worden nu reeds door de overheid gespendeerd.

2. De sociale transfers

Het ogenblik lijkt ons nu gekomen om de schijnwerper te richten op de evolutie van de sociale transfers. Inderdaad, de toenemende "verstaatsing" van de geschapen meerwaarde wordt doorkruist door aanzienlijke sociale transfers, georganiseerd door het stelsel van de Sociale Zekerheid. In 1982 bedroeg het totaal van de sociale transfers 941 miljard franken, waarvan 868 miljard franken versast werden door het stelsel voor werknemers en 73 miljard door het stelsel voor de zelfstandigen.

De globale middelen van het sociale zekerheidsstelsel voor werknemers zijn van 1975 tot 1982 in nominale termen gestegen met 94,5 % terwijl de toename van het nationale produkt met slechts 67,9 % is toegenomen. Voor de periode 1980-82 is de respectievelijke toename 18 % en 12 %.

In 1982 was deze massa van sociale transfers samengesteld uit volgende bijdragen : de bijdrage van de werkgevers 394.7 miljard of 45.5 % ; de bijdrage van de overheid 302.3 miljard of 34.8 % (in 1975 was dit 105.6 miljard, hetzij slechts 23.7 %) ; de bijdrage van de werknemers 127.9 miljard of 14.7 % en de eigen middelen 43 miljard of 5 %.

3. De economische transfers

Tenslotte nog een woord over de economische transfers en het subsidiëringsbeleid.

Zoals men weet is in ons land de overheid ook actief gaan optreden (bij middel van rentesubsidiëring, kapitaalontleningswaarborg, directe subsidies, enz.) in de functionering van privé-ondernemingen en in dienstverlenende openbare nutsbedrijven, zoals nationale spoorwegen, buurtspoorwegen, autobusvervoer, luchtvaart, enz. Sinds de groeivertraging van halfweg de jaren zeventig heeft de overheid ook aanzienlijke transfers uitgetrokken voor ondernemingen in moeilijkheden. Ook op dit vlak was de oorspronkelijke impuls (de expansiewetgeving van 1959) positief te waarderen.

Maar ook hier is het transfermechanisme mettertijd een eigen leven gaan leiden. De expansiewetgeving, de subsidiëring van bedrijven in moeilijkheden en de transfers voor openbare nutsvoorzieningen zijn nu ontwikkeld tot een bonte lappendeken van administratieve regelingen en talloze (verspreide) institutionele kanalen op nationaal, en sinds de staatshervorming van 8 en 9 augustus 1980, ook op gewestelijk vlak. Dit komt de efficiëntie van de onderscheiden ingrepen (transfers) niet ten goede. Gezien er op dit vlak ook grote bedragen mee gemoeid zijn, waarvan een goed deel der "enveloppes" gedebudgetteerd blijven, is dit een bedenkelijke ontwikkeling.

De economische transfers evolueerden als volgt (a):

	1975	1980	1981	1982
Openbare bedrijven	62.4	99.7	106.8	109.9
Privé-bedrijven	19.7	33.1	48.5	56.6
Totaal	81.1	132.8	155.3	166.5

- (a) Subsidies aan de ondernemingen (in miljarden BF) waarin :
- Bijdragen in de rentelasten en exploitatieverliezen van openbare bedrijven.
  - Huur- en rente-verlagende subsidies aan openbare en privé-bedrijven.
  - Overige lopende subsidies aan openbare en privé-bedrijven.
  - Vermogensoverdrachten aan openbare en privé-bedrijven.

Bron : Bijlage bij de Algemene Toelichting bij de Begroting 1982.

Hierbij dient men op te merken dat, op basis van de vermelde wetten op de gewestvorming, ruime bevoegdheidspakketten inzake economisch beleid zijn geregionaliseerd, maar dat de meeste begeleidende instellingen en hefbomen van dit beleid nog onder nationale regie zijn gebleven. Dit heeft voor gevolg dat de publieke opinie

deze transfers (die vroeg of laat fiscaal moeten opgebracht worden) percipieert vanuit een dubbel standpunt :

1. de economische kosten-baten-evaluatie van de transfertenvelopes.
2. de nationale coherentie en de gewestelijke verdeelsleutels van het gevoerd steunbeleid.

IV. EVALUATIE VAN HET MACRO-ECONOMISCH HERSTELBELEID

Na de regeringscrisis en de verkiezingen van het jaar 1981, toen de stagnatie en de misgroei van de Belgische economie tot steeds ruimere segmenten van de publieke opinie doordrong, werden de probleemvelden door analisten en bewindslieden als volgt ontleed :

1. Stijgende afbrokkeling van de competitiviteit der ondernemingen door (in vergelijking met onze EG-partners) ongunstige kosten-evolutie ; gekoppeld aan enkele exportpakketten die het in de nationale en internationale markt minder goed deden. Het gevolg hiervan was een stijgend extern deficit (internationale handelsbalans).
2. Overmatige versassing van middelen (transfers) van de ondernemingen naar de gezinnen en overheid. Dit had als gevolg dat in vele ondernemingen de uitbreidingsinvesteringen opdroogden, wat hun draagkracht uitholde en hun groeicapaciteit verzwakte.
3. Versukkeling van de overheidsfinanciën dit niettegenstaande de (door de inflatie aangewakkerde) intensifiëring van de fiscale en parafiscale afroaming.
4. Stijgende werkloosheid van de produktieve bevolking, dit vooral bij de jonge kandidaten-toetreders in de arbeidsmarkt.
5. Toenemende scheeftrekking in de functionering van de marktsector, door de overheidsregulering en de ruim uitgewaaierde transfers : in de prijsenvorming van goederen en diensten, lonen en wedden inclus. Een afgeleid gevolg hiervan was de verstroeving in de arbeidsmarkt, wat dan weer negatieve effecten had op de tewerkstelling.

In 1982 trad een nieuwe regering aan. En in het regeerakkoord kon men lezen dat : "De regering resoluut kiest voor een beleid van economische groei, aangedreven door uitvoer, bedrijfsinvesteringen en het bevorderen van de arbeidsmotivatie van de bevolking". En verder : "Alleen op deze wijze zal de werkloosheid duurzaam kunnen

worden bestreden, rekening houdend met het noodzakelijk herstel van het evenwicht op de overheidsbegroting en de betalingsbalans".

Op het vlak van het herstel der internationale concurrentiekracht liep de regering vlot van stapel. Dit bij middel van de gekende volmachtwetten : kosten- en inkomensmatiging door slechts partiële doorsleuteling van de lonen en wedden aan de evolutie van de index (inflatie), prijzenstop, wisselkoerserschikking (devaluatie van 8.5 %), verlaging vennootschapsbelasting en lichte verlaging werkgeversbijdragen voor maatschappelijke zekerheid (maar die goeddeels werd geneutraliseerd door de verhoging der directe belastingen : Maribel-operatie).

In haar jongste jaarrapport schreef de Nationale Bank van België dat de bevolking reeds in 1982 ongeveer 3.5 % aan inkomen had ingeleverd, terwijl de financiële situatie van de ondernemingen door de loonkostendrukking er op was vooruit gegaan. De statistieken leren ons dat onder impuls van deze ingrepen de internationale concurrentiekracht van onze economie is verbeterd. Ook het deficit op de handelsbalans is er door verminderd. Nochtans werden deze positieve resultaten in de buitenlandse markten, gedeeltelijk geneutraliseerd door de bestedingsuitval op de binnenlandse markt, dit als gevolg van de inkomensmatiging. Het investeringsvolume blijft op een laag pitje, mede door de hoge rentestanden. En in de werkloosheid blijft ons land koploper.

Het inflatieniveau blijft ook te hoog en verzwakt zodoende onze munt in het EMS-systeem. Men is dus tot een halt gekomen in de versukkeling van de economie en in de afbrokkeling van de draagkracht en het competitief vermogen der ondernemingen. Maar een echte verbetering kan men het nog niet noemen. Hiervoor zijn nog andere ingrepen nodig waarover wij het verderop zullen hebben.

Op het tweede vlak, met name dit van de sanering der openbare financiën, is de regeringsactie tot heden schuchter en ondoelmatig te noemen. Door enkele mineure fiscale herschikkingen zoals de thesaurietechnische maatregel om de ambtenarenwedden slechts op het eind van de maand uit te betalen (wat in feite een éénmalige struisvogelbesparing betekent) en het optrekken van de belastingvoorheffing op roerend vermogen van 20 % tot 25 % (met het beding ze liberair te maken) kwam heel wat deining in de publieke opinie en spanning in de regeringscoalitie. In feite komt ze alleen ten goede aan eigenaars van zeer grote portefeuilles. In specialistenkring wordt het fiscale nut van de optrekking der roerende voorheffing in twijfel getrokken. Zeker is dat de bezitter van een kleiner vermogen bij de samenstelling van zijn portefeuille meer en meer in netto-opbrengst-termen gaat redeneren. Dit zal de rente van de

toekomstige staatsleningen blootstellen aan opwaartse druk. Wat dan weer de rentelast van het overheidsbudget opjaagt. Deze opwaartse druk is ook voor de globale economie ongunstig.

Inzake sanering van de overheidsfinanciën ging de regering van start met klare doelstellingen. Het buitensporig begrotingstekort zou worden afgebouwd tot een "aanvaardbaar" niveau van 7,5 % van het BNP tegen 1985.

De huidige budgetdocumenten laten ons evenwel zien dat de werkelijke trend een andere weg opgaat dan de intentieverklaringen.

De huidige begrotingsperspectieven zien eruit als volgt :

Netto budgetdeficit	1982(a)	1983(b)	1984(c)
1. In miljard franken	508.1	530.9	507.4
2. In percentage van BNP	13.0 %	12.8 %	11.4 %

(a) Gerealiseerde begrotingscijfers

(b) Vermoedelijke begrotingscijfers

(c) Ontwerpbegroting

Bron : Ministerie van Financiën

Met het aangekondigde insnijpend helingsbeleid op het vlak van de openbare financiën moet dus nog een begin worden gemaakt.

De ingrijpende hervorming van de Sociale Zekerheid is ook, tot heden, een ijle belofte gebleven. Positief is de oprichting van het Fonds voor het Financieel Evenwicht van de Sociale Zekerheid. Hieruit volgt dat de genomen maatregelen vooral betrekking hebben op (marginale) wijzigingen in het premiestelsel, zoals enkele bedrijfspvriendelijke premieverlagingen, gecompenseerd door premieverhogingen (+ 0,5 %) voor de werknemers en ambtenaren. Het nettoresultaat kan niet groot zijn, omwille van de minderopbrengsten aan directe belastingen die eruit voortvloeien voor de staat.

Onzes inziens moet met de ingrijpende hervorming van de Maatschappelijke Zekerheid nog een begin worden gemaakt. In de periode na 1960 kende het stelsel een expansie zonder weerga. Heel het sys-

teem werd gekenmerkt door afwezigheid van coherente visie, door een wirwar van ad hoc maatregelen waarin het steeds moeilijker werd voor de gegadigden een weg te vinden, door bureaucratische wildgroei, door kostenexplosie in de dienstenverlening en door ontwikkeling van het bestel, weg van specifieke sociale noden en ontwikkeling van het stelsel naar een veralgemeend transfermechanisme. Reeds vóór de economische groeivertraging inzette, werden twijfels geuit over de sociale doelmatigheid, over de kostenevolu-tie en over de betaalbaarheid van het systeem (1).

In de vakliteratuur wordt de hervorming van het Sociale Zekerheidsstelsel gezien als een reeks ingrepen en herschikkingen over een ruim front :

- a. De *sociaal* geïnspireerde hervorming benadrukt vooral de noodzaak om de ingezette middelen doelmatiger en selectiever af te stemmen op de ware noden. Het veralgemeend transfermechanisme heeft de consumptieneiging in de verzorgingssector (zie b.v. de medische sector) fel aangewakkerd.
- b. De studies vanuit *economisch* perspectief stellen vooral de kostenbeteugeling in de sociale dienstenverlening prioritair. De sociale sector is in vergelijking met de marktsector een relatief hoog kostenbedrijf, zodat er distorsies ontstaan in de relatieve prijzen- en kostenverhoudingen. Er wordt ook vanuit gegaan dat de "sociale enveloppe" te omvangrijk is geworden en drukkend is gaan werken op de marktsector.
- c. De *sociaal-institutionele* analyses van het stelsel benadrukken de te ruime autonomie en de machtsconcentratie van de overheids-gesubsidieerde privé-instituten (mutualiteiten en andere), zodat overheid en ook de samenleving hun greep hierop hebben verloren (2).
- d. Ten laatste maar niet in het minst zijn er de *ideologisch* geïnspireerde analyses die stellen dat het veralgemeend transfersys-

-
- (1) Zie voor een kritische analyse L. BAECK, *Groei en Onkruid in de Welvaartsstaat*, Antwerpen, 1972. Een globale analyse met voorstellen van hervorming kan men vinden in J. VAN DOORN & J. SCHUYT, *De stagnerende Verzorgingsstaat*, Amsterdam, 1979.
  - (2) De recente studie van M. OLSON, *The Rise and Decline of Nations*, Yale, 1982 zet dit aspect sterk in de verf.

teem stoelt op een verkeerde mens- en maatschappijvisie. De veralgemeende collectieve risicodekking koppelt de vergoeding in steeds meer domeinen los van de persoonlijke inzet. Zodat het persoonlijk verantwoordelijkheidsgevoel afstompt en de collectieve eisenbundels worden geactiveerd. Een heroriëntering van het systeem in de richting van meer "privatisering" der risico's wordt vanuit deze denkrichting als onontbeerlijk beschouwd voor het verstevigen van de verschraalde "werkethos".

Tenslotte komt het economisch transfer- en subsidiebeleid aan de beurt. Op dit ogenblik werkt de regering aan de herziening van de expansiewetgeving. En ook de subsidiepolitiek aan ondernemingen in moeilijkheden en aan openbare nutsbedrijven wordt kritisch onderzocht.

Een subsidiepolitiek die te defensief is gericht, verliest de steun van de publieke opinie en werkt mettertijd averechts. De onafwendbare teleurgang van de bedrijvigheid die niet meer economisch leefbaar is moet men liefst nietodeloos lang rekken. Het verzwakt de concurrentiepositie van 's lands economie, het verwingt de relatieve prijzen- en kostenverhoudingen tussen gesubsidieerde en winstgevende (fiscaal bijdragende) bedrijven en het belast het overheidsbudget. Dergelijk transferbeleid draineert grote enveloppes van overheidsmiddelen naar onvruchtbare kanalen.

Tot heden is de sluiting van sommige bedrijven afgeremd door omvangrijke en langdurige steunverlening door de overheid. Ondernemingen die aanzienlijke verliezen lijden, maar hopen op steun, sukkelen voort, in stand gehouden door deze subsidies. Het wordt dan een langgerekt proces van uitzieken met overheidsstimuli voor moeilijk te verkopen of verlieslatende produktie.

De omvangrijke overheidssteun aan de ondernemingen in moeilijkheden, die vooral sinds 1975 is op gang gekomen, is tot op zekere hoogte averechts gaan werken. De ondernemingen met winst zien een aanzienlijk deel van de vennootschapsbelastingen afvloeien naar verliesmakende bedrijven. Dit komt over als een penaliserende voor goed beheer bij de enen en als een premiezetting op falen in het beheer bij de anderen. Dergelijk subsidiëringsbeleid strookt alleszins niet met het beginsel "loon naar werk".

Ook de gewestelijke Executieven die over beperkte middelen beschikken (in volume ongeveer 7 % van het nationaal budget) hebben er alle belang bij het roer om te gooien door een beleid te voeren dat gericht is op het stimuleren van uitbreidingsinvesteringen. Deze

verwekken industriële vernieuwing en zwingelen ook de tewerkstelling aan.

In de regeringsverklaring staat te lezen dat de wetten van 1959 en 1970 op de economische expansie zullen worden herzien, waarbij het de bedoeling is om de klemtoon te herleggen van toelagen naar belastingsstimuli (fiscale gunsten) in geval van nieuwe investeringen. Een ontwerp voor de nieuwe regeling ligt klaar op het Ministerie van Economische Zaken. De nieuwe oriëntering van het expansiebeleid zou dan een premie zetten op de investeringsuitbreiding gerealiseerd door winstgevende en dynamische ondernemingen. In feite is het een mildering van de vennootschapsbelasting voor de bedrijven die het risico van de vernieuwing opnemen.

De vervanging van het systeem van rentetoelagen en kapitaalpremies door een regime dat meer steunt op fiscale stimuli, zou niet alleen de efficiëntie verhogen maar ook een belangrijke administratieve vereenvoudiging betekenen. De fiscalisering van het steunbeleid zou ook meer rekening houden met de wens naar meer de-regulering.

Door het inbouwen van differentiële fiscale gunsten op basis van sector en schaal van de bedrijven kan men de toekomstige ontwikkeling van de investeringen ten dele richten. Bij het vastleggen van de sectoriële criteria kan men tot op zekere hoogte de desindustrialisering tegengaan, door een fiscale matrix van selectieve herindustrialisering (b.v. voorkeur voor toekomstindustrieën) in te vlechten.

Beknopt samengevat kan men stellen dat het macro-economisch regeringsbeleid sinds 1982 positieve resultaten heeft geboekt in het herstel van het internationale concurrentievermogen door de kosten- en inkomensmatiging. Omwille van het feit dat de meeste EG-lidstaten eenzelfde matigingspolitiek nastreven, en de internationale handel stagneert, vallen de concrete resultaten schraler uit dan verwacht. De bestedingsuitval op de binnenlandse markt als gevolg van de inkomensmatiging is in mindering te brengen van de positieve resultaten in de handelsbalanssituatie.

Inzake sanering van de overheidsfinanciën en hervorming van de Sociale Zekerheid zijn de resultaten eerder schamel te noemen. Het terugschroeven van het collectieve draagvlak (uitgaande van de overheidsfinanciële druk, van de sociale alsook van de economische transfers) is nochtans een prioritaire voorwaarde om de herleving van de marktsector mogelijk te maken.

V. DE MICRO-ECONOMISCHE ANALYSE VAN DE COLLECTIEVE DRAAGLAST

De door de regering gevoerde inkomenspolitiek spitst zich toe op *inkomensniveau-matiging*. Dit is een macro-economische ingreep van het Keynesiaanse type. Maar de nieuwe macro-economische inzichten leren ons dat de westerse economieën scheefgegroeid zijn in de *relatieve loon- en wedde-hiërarchie*. Om de crisis om te buigen moet er dus niet alleen gesleuteld worden aan het inkomensniveau maar vooral ook aan de loon- en weddewaaier of aan de hiërarchie der inkomens. Hier raken de micro-economische aspecten van de arbeidsmarkt, de arbeidsmotivatie en de dynamiek van de macro-economische meerwaardeverdeling over de verschillende looncategorieën en sectoren elkaar. Indien deze raderwerken niet goed op elkaar inpikken, wordt de heropleving van de economie vertraagd, jazelfs geblokkeerd, door interne scheefgroei.

In de micro-economische analyse van de collectieve draaglast staan twee aspecten centraal :

1. De concrete doorsleuteling van de fiscale en parafiscale heffingen naar de verschillende loon- en weddecategorieën van de economische agenten, zoals arbeiders, junior-kaders, midden-kaders, hogere kaders. Hierbij kan men een onderscheid maken tussen :
  - a. De historische of, meer correct nog, de longitudinale visie. Hierbij wordt de netto ontvangst bij verschillende bruto loon- en weddecategorieën (bij constante reële koopkracht of aangepast aan de index) vergeleken in twee of meer tijdsperiodes.
  - b. De geografisch-vergelijkende visie waarbij men de Belgische evolutie vergelijkt met deze in de nabuurlanden en in de Verenigde Staten.

De centrale vraag is in beide gevallen : wat houden de aan de index aangepaste bruto loon- en weddecategorieën netto over (bij reëel gelijkblijvende bruto vergoeding) na de verschillende fiscale en parafiscale afhoudingen in de bestudeerde periode.

2. De evolutie van de totale loonkost gezien vanuit de onderneming.

De historische of longitudinale analyse toont duidelijk aan dat vanaf een bepaald niveau van bruto inkomen, de aanpassing van de bruto wedde aan de evolutie van het indexcijfer niet volstaat om het netto beschikbaar inkomen (koopkracht voor de economische

agenten) eveneens evenredig met de index te laten stijgen. Vanaf een bepaald bruto wedde-niveau resulteert de loutere indexaanpassing dus in koopkrachtverlies van de netto wedde, d.w.z. na aftrek van de fiscale en parafiscale heffingen.

Deze netto koopkrachtafbrokkeling wordt veroorzaakt door drie factoren :

1. Het "bracket-effect" of het feit dat de inflatie, uitgedrukt door de stijging van de index, in een systeem van progressieve inkomstenbelastingen, de inkomenstrekken geleidelijk oploft in hogere fiscale aanslagvoeten. In een systeem van indexaanpassing der inkomens zonder indexering van de onderscheiden belastingsschalen resulteert een progressief geschaald systeem dus in netto koopkrachtverlies voor de inkomenstrekker.
2. De voortdurende stijging van de bijdragen voor sociale zekerheid (verhoging van de percentages en verhogen of afschaffen van de "plafonds").
3. De geleidelijke optrekking van de gemeentelijke opcentiemen.

Deze evolutie heeft de aandacht getrokken van steeds ruimere segmenten in de publieke opinie. En sinds kort zijn een hele reeks studies verschenen over de netto koopkrachtafbrokkeling van de vergoeding voor geschoolde arbeiders en kaders (1).

In de volgende tabel is de berekening doorgevoerd tot 1984.

De cijfers wijzen dus duidelijk op een ongunstige evolutie in België : niet alleen voor de gekwalificeerde arbeiders en kaders maar ook voor de globale loonkost van de ondernemingen. In vergelijking met de nabuurlanden is ons land in de ontwikkeling van de draaglast van de kaders en in de globale loonkostenevolutie koploper geworden.

---

(1) Wij verwijzen de geïnteresseerde lezer, die hierover uitgebreider materiaal wil raadplegen, naar onze synthesesnota, gepubliceerd door het V.E.V.-Komitee Brussel in het kader van de debatavond "Loon naar werk ?" van 21 november 1983.

Geografische vergelijking van de netto/bruto vergoedingen en van de netto-ontvangsten tegenover de kost voor de werkgever.

	500.000		750.000		1.000.000	
	Netto/Bruto	Netto/Kost voor werk- gever	Netto/Bruto	Netto/Kost voor werk- gever	Netto/Bruto	Netto/Kost voor werk- gever
België	78.11 %	63.70 %	69.74 %	56.88 %	63.20 %	51.54 %
Duitsland	74.69 %	63.76 %	71.05 %	60.65 %	70.00 %	60.37 %
Nederland	69.57 %	57.18 %	69.38 %	55.62 %	68.31 %	58.08 %
Ver. Koninkrijk	73.21 %	64.97 %	73.23 %	64.98 %	71.72 %	64.12 %
Italië	74.85 %	52.98 %	74.82 %	52.96 %	72.75 %	54.15 %
Frankrijk	85.31 %	62.55 %	84.88 %	64.22 %	83.44 %	64.97 %
Ver. Staten	98.44 %	83.82 %	85.51 %	80.14 %	82.53 %	77.35 %

Bron : Arthur Anderson & Co., januari 1983.

	1.500.000		3.000.000		4.500.000	
	Netto/Bruto	Netto/kost voor werk- gever	Netto/Bruto	Netto/kost voor werk- gever	Netto/Bruto	Netto/kost voor werk- gever
België	54.59 %	44.52 %	43.96 %	35.85 %	36.73 %	29.96 %
Duitsland	66.51 %	61.05 %	57.15 %	54.71 %	53.24 %	51.70 %
Nederland	62.60 %	55.77 %	48.32 %	45.53 %	41.57 %	39.94 %
Engeland	72.38 %	67.20 %	60.97 %	58.71 %	53.98 %	52.63 %
Italië	73.04 %	57.24 %	64.87 %	54.60 %	60.44 %	52.16 %
Frankrijk	78.43 %	63.27 %	70.77 %	60.05 %	58.74 %	51.27 %
Ver. Staten	75.80 %	72.12 %	65.25 %	63.62 %	60.21 %	59.20 %

Bron : Arthur Anderson & Co., november 1982.

Het regeringsbeleid heeft met deze scheefgroei in haar tot heden gevoerd herstelbeleid onvoldoende rekening gehouden. Het gevoerde beleid van inkomensmatiging drukt op de geschoolde arbeiders en kaders relatief meer (bij middel van sociaal differentiële indexdoorsleuteling en differentiële sociale premie-aanpassing) zodat de jarenlange evolutie naar verdichting van de netto loon- en weddewaaier nog sterker wordt doorgedreven. Dit vinden we in tijden van groeivertraging, waar aan de kaders een meer dynamische inzet wordt gevraagd om de crisis te helpen ombuigen een averechtse ingreep.

Onzes inziens is de micro-economische evolutie van de loon- en weddewaaier nog van meer belang dan de globale macro-economische effecten van de inkomensniveau-matiging. Want indien de loonwaaier averechts evolueert (b.v. tussen categorieën met verschillende scholingsgraad of tussen bedrijfstakken die stagneren en andere die in groeisectoren bedrijvig zijn) verliest de loonstructuur haar signaalfunctie. Dan gaan er ook geen beloningsimpulsen meer van uit op de industriële vernieuwing en op het verschil in produktiviteit in het algemeen. Hierbij staan criteria van industriële vernieuwing en sociale solidariteit niet op één golflengte. De loonwaaier dichtten is een sociaal nastrevenswaardig doel in tijden van min of meer probleemloze groei. Maar in tijden van conjuncturele contractie en structurele verstroeving van het produktiebestel is het gevaar groot dat de vernauwing van de loonwaaier de vernieuwing afremt en de verstroeving in de hand werkt.

VI. DE NOODZAKELIJKE HERORIENTERING VAN HET BELEID

In de voorgaande tekst hebben we de uitbreiding van de collectieve sector en de terugdringing van de marktsector, met langzame uitholling van zijn draagkracht, statistisch beschreven. Indien men wat dieper wil graven dan de louter statische beschrijving van deze scheefgroei, is een verwijzing naar de inspirerende beleidsdoctrines onontbeerlijk. Immers, het beleid van een periode wordt, meer dan men beseft, geïnspireerd door de hoofdstroom van het economisch denken. De hoofdstroom van het economisch denken steunde op de gedachten van Keynes of op wat zijn volgelingen als keynesiaans voorstelden.

De keynesiaanse macro-economie gaat uit van de veronderstelling dat de marktsector *in wezen onstabiel is*, aangezien er zonder overheidsbijsturing regelmatig conjuncturele vraaginzinkingen voorkomen. In de keynesiaanse macro-economie staat de door de overheid bijgestuurde vraagstimulering dus centraal, dit om de con-

junctuurinzinkingen te bestrijden. Maar, de bewindslieden van de naoorlogse periode, hierin gesteund door de volgelingen van Keynes, hebben de vraagstimulering niet alleen te pas maar ook te onpas ingezet, dit zelfs in de periode van exuberante groei.

In de macro-economische analyse werd het economie-bedrijf meer en meer gepercipieerd als een functionele bundel van abstracte en globale variabelen (nationaal inkomen, nationaal sparen en investeren, import, export, enz.) waarbij de signaalfunctie van relatieve prijs- en kostenontwikkeling, alsook de motivaties van de economische agenten (verwachtingen inzake vergoedingen, enz.) van het toneel verdwenen. De hoofdstroom van het economisch denken ging van de veronderstelling uit dat de vraagstimulering wel (automatisch) haar eigen aanbod zou scheppen. De overheid en haar systeem van collectieve middelenversassing werd met steun van deze macro-economische inzichten geïnstalleerd als centrale regelaar van de economische kringloop. De vlotte uitbreiding van fiscale en budgettaire middelen alsook van sociale en economische transfers werd vanuit deze macro-economische visie wetenschappelijk gelegitimeerd als vraagstimulerend en (uiteraard) groeibevorderend. Het vermeende automatisme van deze stelregel (de vraag schept zijn eigen aanbod) alsook de overdadige toepassing van het recept, is met-tertijd fout gebleken. Het heeft tot de vermelde scheefgroei en de daaropvolgende vertraging in de groei geleid.

Het economie-bedrijf laat zich niet herleiden tot abstracte, functionele verhoudingen tussen enkele variabelen (nationaal inkomen, nationaal sparen en investeren, nationale import- en exportquoties, enz.) en tot enkele parameters (rentestanden, loonvoeten, wisselkoersverhoudingen, enz.). Het economie-bedrijf is ook een zaak van mensen. En deze mensen zijn van vlees en bloed. Een functionele bijsturing die onvoldoende steunt op de verwachtingen en de gedrag patronen van de dynamische economische agenten (werkende bevolking, spaarders, investeerders, ondernemers) leidt vroeg of laat tot scheefgroei. In de abstract functionele macro-economie en in de collectieve bijsturing die zij legitimeerde was men de mens, d.w.z. de motivatiestructuur van de economische agenten en de relatieve prijs- en kostenverhoudingen, vergeten. In dit systeemdenken had men de reële motivaties waarvoor mensen arbeiden, risico nemen, innoveren en ondernemen uit het oog verloren.

Met de opmars van de verstaatsing van de geschapen meerwaarde, met de weelderige uitbouw van sociale en economische transfers, met het terugdringen van de marktsector, kwam het onvermijdelijk tot scheefgroei in de kosten-, prijs- en vergoedingsverhoudingen, waarop de economische agenten hun gedragingen baseren. De macro-econo-

mische stelling dat de door de overheid bijgestuurde vraag haar eigen aanbod zou stimuleren, veroorzaakte door verwaarlozing van de nationale en internationale competitiviteits- en produktiviteitsvoorwaarden, mettertijd blokkage met vertraagde groei.

Sinds enkele jaren is hiertegen een nieuwe economische denkrichting in opstand gekomen met meer aandacht voor problemen van de aanbodzijde. Zij stelt terug de begrippen in focus zoals produktiviteit, concurrentieverhoudingen, relatieve kost- en prijsevoluties alsook de prikkels waarop de economische agenten hun gedragingen steunen. De aanbodeconomie herinstalleert de mens van vlees en bloed (arbeider, kader, vermogensbezitter, investeerder, ondernemer) als centrale agent in het economisch gebeuren. Zij introduceren de economische prikkels terug in de macro-economie en benadrukken de signaalfunctie van de relatieve prijs- en kosten-evolutie in de volkshuishouding. Deze intellectuele heroriëntering van het economische denken lijkt ons een heilzame ontwikkeling. Het weze me toegelaten de nieuwe opvattingen verder uit te stippelen naar enkele kernpunten van het beleid toe.

In wezen stuurt de aanbodeconomie aan op relatieve afbouw van de collectieve sector om meer ontwikkelingsruimte te laten voor de marktsector :

1. Centraal hierbij staat de vermindering van de globale collectieve belasting door heling van de openbare financiën (uitgavenbeperking en verlaging van de heffingsdruk) en meer selectiviteit bij de organisatie van de sociale transfers. Vooral de fiscale en parafiscale druk op arbeidsvergoedingen moet worden gemilderd.
2. Versterking van de fiscale maatregelen die dynamische en winstmakende bedrijven aansporen tot vernieuwing en investeringsuitbreiding. De verlaging van de tarieven op de vennootschapsbelasting wordt aanbevolen als gunstige prikkel : loon naar werk. De economische transfers naar verlieslatende activiteiten werken averechts in de relatieve kost- en prijsverhoudingen en ongunstig als prikkel op de marktsector.

De Vlaamse Gewestregering zou in de afbouw van de transfer-economie (subsiëring van stagnerende en/of verlieslatende bedrijven) en overschakeling naar fiscale stimuli voor dynamische bedrijven moeten voorgaan. Indien de Vlaamse Executieve na hooggespannen intentieverklaringen dezelfde weg opgaat als het communautair verziekte nationaal beleid, dreigt het na veel tumult een maat voor niets te worden.

3. De verstarring in de arbeidsmarkt doorbreken.

- a. De relatieve beloningsverhoudingen tussen de verschillende categorieën (ongeschoolde arbeid, geschoolde arbeid en kaders) alsook tussen stagnerende en dynamische bedrijven terug meer afstemmen op de reële marktverhoudingen en verantwoordelijkheden. Als gevolg van de fiscale en sociale aftrek is de netto-beloningshiërarchie te nauw toegehaald. Zodat de beloningsverhoudingen (na aftrek van fiscale en sociale bijdragen) niet meer in verhouding zijn met de schaarste van bepaalde beroepscategorieën en met de verantwoordelijkheid die ze dragen.

Indien in het inflatoire klimaat waarin we leven, de overheid door niet-indexering van de belastingschalen (*bracket-creep*) de vergoedingen voor arbeid in stijgende mate blijft afnemen, ontstaat een opwaartse druk op de brutovergoedingen, die de draagkracht en het concurrentievermogen van de ondernemingen belast.

- b. Voor vele jongeren is het verschil in beloning voor werken en niet werken klein geworden. Dit is het gevolg van het invoeren van een gewaarborgd inkomen (werkloosheidssteun) bij het schoolverlaten. Dit voor gegadigden die nooit hebben gewerkt.

Een deel van de jeugdwerkloosheid is onzes inziens het gevolg van de verwrongen vergoedingsverhoudingen voor jonge toetreders tot de arbeidsmarkt. Het gewaarborgd minimum-inkomen voor schoolverlaters en de arbeidskrapheid die de exuberante groei tot halfweg van de jaren zeventig kenmerkte, hebben de inschalingsvergoedingen voor beginners opwaarts geduwd. In reële termen liggen vele inschalingsvergoedingen relatief te hoog. Dit vooral indien men rekening houdt met het feit dat de jonge toetreders (die kersvers van school of universiteit komen) nog moeten "gevormd" worden voor hun specifieke taak. In feite zijn alle jonge toetreders tot de arbeidsmarkt, zelfs deze met zeer lange en gespecialiseerde scholing gedurende het eerste en zelfs het tweede arbeidsjaar te beschouwen als stagiair.

De relatief hoge inschalingsbeloning heeft voor gevolg dat de arbeidsabsorptie is vertraagd. De overheid, hierin gesteund door de vakbonden, heeft allerlei systemen van arbeids-absorptie-subsidiëring uitgewerkt voor jonge toetreders waardoor de "loonkost" voor de opnemende onderneming of instelling wordt verlicht. Deze subsidiëring, alsmede het systeem van gewaarborgd inkomen voor schoolverlaters, loopt dan weer op tot grote bedragen die door fiscale en parafiscale druk en/of stijgend overheidsdeficit worden gefi-

nancierd. Ware het niet gezonder voor de staatsfinanciën en voor de loonkostevoluitie van de ondernemingen en andere instellingen, hierin het vrije marktmechanisme terug meer te laten spelen? Volgens de aanbodeconomen is de strop in de arbeidsmarkt niet alleen te wijten aan de vermindering van de uitbreidingsinvesteringen, maar ook en vooral aan de starheid van de arbeidsmarkt door de stroeve houding van overheid en vakbonden.

Lord Keynes zelf heeft met een vleugje ironie geschreven dat economische crises lang duren omdat de beleidsvoerders zich te lang blijven vastklampen aan de voorbijgestreefde doctrines van voorgaande periodes. In de naoorlogse periode hebben zijn volgelingen maar vooral ook de politieke beleidsvoerders zijn recept van vraagstimulerende transfer-economie met overdosis aangewend. De macro-economie die overwegend speelt met globale aggregaten en transfers, is mettertijd weggegroeid van de reële motivaties van de economische agenten tegenover werken, sparen, investeren en ondernemen.

Onder impuls van de aanbodeconomie zijn de economische prikkels uitgaande van relatieve prijs-, kosten- en beloningsverhoudingen terug centraal komen te staan in de economische analyse. De signaalfunctie van de markt wordt terug in ere hersteld en er wordt meer aandacht besteed aan de motivaties van de economische agenten.

In ons land is het gevoerde beleid nog teveel blijven hangen in de vraagstimulerende transfer-economie. De aanzet tot inkomensmatiging werd niet voortgezet met het in de regeringsverklaring aangekondigde programma, zoals "de sanering van de overheidsfinanciën, de hervorming van de Sociale Zekerheid en de bevordering van de arbeidsmotivatie van de bevolking". De publieke opinie en de aantredende jongeren zullen het gevoerde beleid niet beoordelen op intentieverklaringen maar wel op concrete resultaten.

